

DOC WERKERS

Ze trotseren huizenhoge golven, reizen van Sint-Petersburg tot Peking en besteden jaren van hun leven aan het maken van hun 'filmbaby': documentairemakers. Het aantal vrouwen in dit vak wordt al groter. Drie succesvolle regisseurs (v) vertellen over het film maken.

YANTING YUEN (37)

Het onderwerp voor haar eerste documentaire zocht Yan Ting Yuen dicht bij huis: ze portretteerde Chinese restauranthouders in Nederland. Yuen verhuisde op haar vijfde van Hongkong naar Maastricht, waar haar ouders een Chinees restaurant dreven. De familie woonde boven het restaurant en Yuen werkte in de bediening. Zo leerde ze haar onderwerp van binnenuit kennen. Yuen: "Op een gegeven moment ontdekte ik dat mijn jeugd anders was dan die van mijn vriendinnen. Als heel Maastricht met carnaval op straat feestvierde, moesten wij werken, want dan haalden we de hoogste omzet. Ik wilde het verhaal vertellen van mijn ouders, die zeven dagen per week, 365 dagen per jaar; van twaalf tot twaalf werkten. Omdat zij inmiddels gepensioneerd waren, heb ik een ander gezin gevolgd. Iedereen verwachtte een journalistiek verhaal over Chinese maffia, maar het werd een nostalgische ode aan de eerste generatie Chinezen in Nederland, waarin ik laat zien dat hun leven niet banaal, maar juist heel mooi is."

Als elfjarige droomde Yuen van een carrière als filmregisseur en was ze onder de indruk van *Star Wars*, "die fantastische, onrealistische droomwereld". Toch koos ze voor de documentaire: "Toen ik wat ouder werd ging ik me afvragen wat ik echt wilde, en toen merkte ik dat ik meer geïnteresseerd was in het echte leven."

Yuen portretteerde stadsbewoners voor het NPS-programma *Urbania* en ontwikkelde ondertussen het plan voor haar tweede film, die op 29 september uitkomt. Opnieuw liet ze zich inspireren door haar Chinese achtergrond. Yuen: "China is een heel leuk land en nu de grenzen open zijn is het een onuitputtelijke bron van verhalen en mogelijkheden." Haar oog viel op propaganda-opera's, die tijdens de Culturele Revolutie door de vrouw van Mao werden opgezet ter vervanging van de opera van Peking. De 'modelopera's', 'Yang Ban Xi' in het Chinees, waren streng gechoreografeerde balletten waarin de

acteurs met lyrische zangpartijen de zegeningen van het communisme bezongen. "Als kind in Hongkong keek ik die films. Ik vond ze heel mooi omdat ze zo kleurrijk waren. Mijn ouders konden ook alle liedjes meezingen. Ik ben een enorm musicalfan en zo bekeek ik ze ook. Pas veel later begreep ik dat het heel foute musicals waren, propagandafilms uit de Culturele Revolutie, maar ik bleef ze mooi vinden."

Al zoekend op internet ontdekte Yuen dat de Yang Ban Xi inmiddels opnieuw werden opgevoerd in China, en onder jongeren zelfs een camp-achtige, hippe status hadden gekregen. Ze trok met haar crew naar Sjanghai en interviewde oud-acteurs, danseressen en fans over deze wonderlijke vorm van staatskunst, vol felle kleuren en heldhaftige spreuken.

Tijdens het draaien van haar film beleefde ze een spannende tijd vol slapeloze nachten. Op prachtige locaties in het licht van de zonsondergang filmde ze dansscènes met tientallen streetdancers die bewogen op een remix van de oude Yang Ban Xi-muziek. Yuen: "Omdat het zo'n grote productie was, heb ik erg moeten groeien als

'ALS HET LUKT GEEFT HET DES TE MEER VOLDOENING: JE KUNT ZOVEEL MEER DAN JE DACHT'

regisseur. Je moet op je scherpst zijn, je bent constant tweehonderd procent met je film bezig. Op z'n kleinst werkten we met z'n drieën: camera, geluid en ik draaiend in de straten van Sjanghai. Maar bij de dansscènes werkte ik met choreografen en een grote crew waar ik leiding aan moest geven. Zes dagen met zestig man cast en crew, een crane en drie regieassistentes aan je broek gaan je niet in de koude kleren zitten. Als het lukt geeft het des te meer voldoening: je kunt zoveel meer dan je dacht!"

Uiteindelijk werkte Yuen drie jaar aan de film, die ze monteerde onder een wel heel bijzondere tijdsdruk. "Tijdens de afwerking was

YAN TING YUEN

ik hoogzwanger. Ik zat met een heel dikke buik achter de montage-tafel. Het kwam een beetje onhandig uit, want de film was technisch nog niet helemaal af terwijl ik al moest bevallen. Uiteindelijk heb ik begin dit jaar twee baby's gemaakt: een filmbaby en een mensen-baby."

Hoewel Yuen nog maar een paar jaar zelfstandig documentairemaakerster is, verloopt haar carrière opvallend soepel. Haar debuut *Chin. Ind.* werd direct genomineerd voor een Gouden Kalf en de opvolger *Yang Ban Xi* werd geselecteerd voor het prestigieuze arthousefestival Sundance. Nieuwe plannen zijn in voorbereiding. "Om ervan te kunnen leven moet je zorgen dat je verschillende projecten naast elkaar hebt lopen, zodat het ene plan in de ontwikkelingsfase is terwijl je het andere opneemt. En af en toe teer je in op je spaargeld."

Haar ouders hadden liever gehad dat ze hun restaurant had overgenomen, maar nu zijn ze trots en vinden ze haar moedig: "Ze vinden het alleen nog steeds stom dat ik niet iedere maand een loonstrookje krijg," zegt Yuen. "Maar als je draait weet je waarom je het gezeik met de financiering aangaat en drie jaar van je leven erin stopt. Er heerst bij de opname zo'n energie, daar kan geen baan tegenop."

www.seriousfilm.nl

JESSICA GORTER (33)

Een fotocamera die ze als vierjarige onder de kerstboom vond, betekende voor Jessica Gorter het begin van haar passie voor beeld. "Ik sleepte mijn hele klas voor de camera. Het is het beste cadeau dat ik ooit gekregen heb." Op haar achttiende kocht Gorter een spiegelreflexcamera en twee jaar later stond ze op de stoep van de Filmacademie. "Ik ontdekte al snel dat foto's niet genoeg waren, dat ik meer wil vertellen. Het is heerlijk om, bijna als een antropoloog, te observeren en te wachten tot er iets gebeurt in een gezicht." Gorter studeerde regie en montage en vond al snel het onderwerp

dat haar het meest na aan het hart lag: de maatschappelijke ontwikkelingen in Rusland. "Op de middelbare school hadden we een geschiedenisleraar die communist was en op vakantie over het Rode Plein ging lopen," herinnert ze zich. "Zijn verhalen over de Koude Oorlog vond ik zo bizar dat ik dacht: als het waar is wat wij voorgeschoteld krijgen, hoe kunnen mensen dan leven in zo'n maatschappij? Toen de Muur viel en ik de kans kreeg naar Rusland te gaan, ben ik meteen vertrokken en verliefd geworden op Sint-Petersburg." Gorter maakte voor het VPRO-programma *Waskracht!* een uitzending in Rusland, en keerde er tien jaar lang jaarlijks terug, meestal met camera. In 2004 maakte ze de documentaire *Piter*, waarin zeven zeer verschillende stadsbewoners laten zien wat de val van de Muur heeft betekend voor hun dagelijks leven. Het werd een fascinerende vertelling in estafettevorm, waarin de leefomstandigheden van nieuwe rijken, verstokte communisten en mensen aan lager wal intiem worden belicht. Gorter: "In Sint-Petersburg voltrok zich onder mijn ogen een waanzinnige revolutie: ineens stond de hele maatschappij op z'n kop en moest alles opnieuw worden uitgevonden. Het verleden heeft een heel grote invloed gehad op het heden en ik wilde dat vangen voor het verdwenen was."

Gorter maakte *Piter*, evenals *Ferryman across the Volga*, samen met haar broer Frank. "Toen ik voor *Waskracht!* een uitzending maakte, belde Frank me op en vroeg: 'Wat doe je eigenlijk de hele tijd in Rusland?' Waarop ik zei: 'Ga maar mee als je dat wilt weten, maar dan moet je wel het geluid gaan doen voor mijn nieuwe film.'" Inmiddels maken broer en zus hun films binnen het eigen productiebedrijf Filimon. Een opmerkelijke samenwerking, legt Jessica uit: "Vroeger botsten we nogal eens. Ik ben een beetje dominant en Frank is meer een dromer." De karakters verschillen blijken inmiddels een voordeel. Terwijl Jessica productie en camerawerk voor haar rekening neemt, bedient Frank de geluidsapparatuur en componeert hij de soundtrack. De montage doen ze samen. "We hebben dezelfde manier van kijken," zegt Jessica. "We zien of

'het' gebeurt op hetzelfde moment, misschien wel omdat we broer en zus zijn. Van tevoren hebben we wel een visie op wat we willen maken, maar we vinden het ook heel fijn om onder te duiken in een onderwerp en aanwezig te zijn zonder te veel in te grijpen. In Sint-Petersburg trokken we dagen op met iemand en als het dan begon te lopen gingen we draaien. Op die manier hoef je niet af te spreken: vanmiddag gaan we filmen dat je een broodje koopt." Hoewel Russen niet bekend staan als het meest openhartige volk,

'IN SINT-PETERSBURG VOLTROK ZICH ONDER MIJN OGEN EEN WAANZINNIGE REVOLUTIE'

kreeg Jessica Gorter met haar steenkolen-Russisch uiteindelijk vrij makkelijk toegang tot haar hoofdpersonen. "Omdat ik er vaak kom, ken ik bepaalde gebruiken en beleefheidsvormen feilloos. Zoals: binnen je schoenen uitdoen en pantoffels aantrekken, of de manier waarop je je eerste glas wodka drinkt. Ze merken aan mij dat ik dat soort dingen weet en daardoor vertrouwen ze me." Haar liefde voor Rusland en film maken giet Gorter sinds een paar jaar ook in een andere vorm: ze leert lokale tv-makers in Wit-Rus-

land items maken voor een jongerenprogramma. Een spannend project, omdat Wit-Rusland een dictatuur is, waar kritische buitenlanders niet welkom zijn. "We mijden politieke onderwerpen, omdat de kans dat zich een informant onder ons bevindt heel groot is."

Gorter en haar collega's leren hun studenten op een goedkope, nieuwe manier te werken. "Ze hebben bij zo'n station vaak maar één grote camera en een simpele microfoon. Wij leren ze met kleine dv-cams zelf draaien en monteren. Er zitten ook meisjes in die groep, en dat is revolutionair, want die zijn daar allemaal presentatrice. Als ze op hakjes en opgemaakt aankomen roepen we: 'Wat doe je op die hakken, je gaat toch draaien vandaag?' Dan schrikken ze, maar uiteindelijk zie je ze loskomen en denken: nu kunnen we écht iets vertellen."

De komende jaren wil Gorter haar camera op Nederlandse onderwerpen richten. Ze speurt naar interessante minimaatschappijen, waar ze aan de hand van een paar mensen een groter verhaal over kan vertellen. Gorter: "Ik vind het heerlijk om me over te geven aan een onderwerp en ergens zo lang te zijn dat ik structuren en verbanden ga zien. En draaien geeft me een fantastisch alibi om het leven van mensen binnen te wandelen."

www.filimon.nl

JESSICA GORTER

JISKA RICKELS

JISKA RICKELS (27)

Weinig documentairemakers hebben met hun eindexamenfilm zo veel media-aandacht getrokken als Jiska Rickels (27). Haar korte eindexamenfilm *Untertage*, over mijnwerkers in Lohberg-Osterfeld, won de Prijs van de Stad Utrecht en de Tuschinski Film Award en werd vertoond in de bioscoop. Vervolgens was Rickels het onderwerp van talloze interviews en tv-items. *Untertage* is het chronologische beeldverslag van een dag in een Duitse mijn, waar een zwerm mannen afdaald in wat ze met een eigengemaakt bordje 'de hel' hebben gedoopt. De reis gaat vergezeld van het ritmische geluid van ondergrondse treinen, boormachines en ontploffingen, dat samen een licht muzikale soundtrack vormt. In het duister doen de dagelijkse handelingen van de zwartgeblakerde mijnwerkers enigszins bizar aan: ze eten een appeltje en spelen een spelletje boter-kaas-en-eieren.

De film was het ingedikte resultaat van dertig draaidagen, waarbij Rickels en haar ploeg al draaiend door gangen van een halve meter kropen. Gehuld in de voorgeschreven kleding, met hoofdlampjes en oordoppen verkende Rickels een 'krachtige oerwereld', vechtend tegen benauwdheid en claustrofobie. De brede waardering voor haar film riep al snel gemengde gevoelens op bij de filmmaakster. Tijdens de interviews voor het Nederlands Filmfestival in Utrecht bleef ze de zenuwen nauwelijks de baas. "Maar ik zei steeds tegen mezelf: Jiska, je moet dankbaar zijn, want dit is je grote kans!"

Na de Filmacademie besloot Rickels dat *Untertage* het begin moest zijn van een vierluik over de elementen, met water, vuur en lucht als nieuwe onderwerpen. Allereerst ging ze naar Alaska, waar vijf dagen per jaar wordt gevestigd op de Kingcrab. "Het werd de afschuwelijkste draaiperiode uit mijn leven," blikt ze terug. "Kingcrabvissen is een van de gevaarlijkste beroepen ter wereld. De vissers werken 24 uur per dag door en slapen nauwelijks. De kooien die ze overboord zetten

zijn vierhonderd kilo, en het tempo waarin gewerkt wordt en de weersomstandigheden zijn extreem."

Het slopende werktempo van de vissers betekende ook voor de ploeg een beproeving: de shots moesten worden gemaakt bij twaalf meter hoge golven en een temperatuur van vijf graden boven nul.

"Ik moest mijn cameraman vasthouden om te voorkomen dat hij van het dek zou wegglijden. We waren niet gezekerd omdat je anders niet kan wegduiken als er een kooi krabben binnenkwam. Af en toe kon ik naar beneden om een broodje te smeren en dat at ik dan liggend op omdat ik zo misselijk was. Achteraf denk je: hoe hebben we dit kunnen draaien? Maar ik wist ook: ik moet dit verhaal vertellen. Er zijn meer programma's over crabvissers gedraaid, maar die drijven meer op de sensatie en het gevaar en ik wil juist het intermenselijke laten zien. Het gaat me om iets groters, om hoe klein wij als mens zijn en tegelijkertijd hoe krachtig."

Het draaien in Alaska viel haar niet alleen zwaar door de omstandigheden op het schip. "Ik ervoer een enorme druk, omdat ik met mijn

'IK MOEST MIJN CAMERAMAN VASTHOUDEN OM TE VOORKOMEN DAT HIJ VAN HET DEK ZOU WEGGLIJDEN'

eerste film bijna overhyped ben. Ik voelde een ontzettende angst dat ik zou verzaken, dat ik niet waar kon maken wat ik liet zien met mijn eerste film. Steeds die gedachte: als het maar goed gaat, als ik het maar volhoud. Terwijl je ook een bepaalde rust nodig hebt en moet denken: *so what* als mijn tweede film wat minder wordt."

Voor *167 graden West*, zoals de film voorlopig gedoopt is, dook Rickels opnieuw met plezier onder in een mannenwereld. "Ik ben ook meer een mannenmens dan een vrouwenmens," verklaart ze. "Ik kan die beroepen zelf niet uitvoeren, maar er wel, door me in te leven, een film over maken."